

Выводы. На уровне текста-дискурса отношения суггестивность-связность строятся вокруг информативности. Информация может быть выражена и эксплицитно, и имплицитно. Суггестивность опирается на имплицитные знания – специально созданные ассоциативные ряды вокруг определенной информационной модели.

Источники и литература

1. Альфа и омега культуры. – М.: РАН, 1998 // auditorium.ru
2. Большой энциклопедический словарь. // Суггестивность – mirslovarei.com/content_bes/Suggestivnost-60008.html
3. Брушлинский А. Субъектно-деятельностный и знаково-речевой подходы в психологии // Когнитивное обучение: современное состояние и перспективы. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 1997. – С. 35-55.
4. Валеева Л.В. Текстово-дискурсивная категория связности: проблематика // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И.Вернадского. Филология. – Симферополь. – 2006. – Т. 19(58). №1. – С.59-65.
5. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. Изд. 2-е. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 144 с.
6. Желтухина М.Р. Тропологическая суггестивность масс-медиа дискурса: о проблеме речевого воздействия тропов в языке СМИ: Монография. – М.: Ин-т языкознания РАН; Волгоград: Изд-во ВФ МУПК, 2003. – 656 с.
7. Кайда Л.Г. Стилистика текста: от теории композиции – к декодированию: учебное пособие. – М.: Флинта, 2004. – 208 с.
8. Майкова С.Е. Внушение как метод психологического воздействия в изданиях общества Сторожевой башни. – <http://www.synergia.itn.ru/iegova/issl/maykova.htm>
9. Рябцева Н.К. Язык и естественный интеллект / РАН. Ин-т языкознания. – М.: Academia, 2005. – 640 с.
10. Селиванова Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации: Монографическое учебное пособие. – К.-ЦУЛ, «Фитосоциоцентр», 2002. – 336 с.
11. Трипольская Т.А. Эмотивно-оценочный дискурс: когнитивный и прагматический аспекты. – Новосибирск: Изд-во НГПУ, 1999. – 166 с.

Вауліна О.С.

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНА, СТРУКТУРНА ТА СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКИ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Система термінів кожної науки становить певну множинність взаємопов'язаних елементів, які створюють стійку єдність і цілісність, наділену інтегральними властивостями і закономірностями. Кожен термін є результатом розумової діяльності, зокрема діяльності, спрямованої на узагальнення і абстрагування, проте кожен термін, у свою чергу, є знаряддям наукового мислення і пізнання. Зміст терміна з розвитком науки не може не зазнавати змін; він уточнюється, збагачується тощо. Система наукових термінів, наявна в українській мові, укладалася значною мірою стихійно, про що свідчить її склад: тут наявні і загальноновживані українські слова, які зазнали переосмислення, і слова, утворені від українських і запозичених морфем.

У межах термінології існує кілька типів співвідношення компонентів «знак – значення - предмет». Найтипівішим є співвідношення: «один знак – одне значення – один предмет». Це терміни з одним, строго окресленим значенням, однозначно співвіднесеним з предметом. Значення такого терміна характеризує рівень знань про предмет, розуміння ознак, властивостей і зв'язків предмета. Значення терміна і поняття тут збігаються.

Співвідношення «один знак – різні значення – один предмет» у термінології зустрічається найчастіше тоді, коли змінюються знання про предмет, змінюється спрямування уваги, наукового інтересу до предмета, напрям досліджень; коли один предмет є об'єктом дослідження двох або кількох галузей науки; коли є відмінності у класовій оцінці того самого об'єкта.

Співвідношення «різні знаки – одне значення – один предмет» дає дублети у межах однієї або кількох термінологічних систем.

Співвідношення «один знак – різні значення – різні предмети» у термінології відповідає термінам-омонімам.

Кількість значень у загальноновживаному слові залежить у першу чергу від тривалості вживання слова в мові: чим давніше слово, тим більша кількість значення. Досить часто у літературі можна зустріти твердження, що однозначність є найсуттєвішою рисою термінів. Безсумнівно, терміни мають тенденцію до однозначності. Проте однозначність терміна є скоріше результатом певних якостей, а не основною, визначальною його рисою. Термін – це найчастіше іменник, а в межах іменників переважають предметно-логічні фактори значення. Однозначність терміна є надзвичайно важливим фактором вдосконалення тієї галузі науки, в якій він вживається. Для однозначного терміна словникове і контекстуальне значення збігаються: значення терміна в контексті визначається апріорно до контексту.

Оскільки термін має свою дефініцію і саме через неї співвідноситься з поняттям, він у своїй словесній формі містить певну, наперед задану кількість суттєвих ознак даного поняття.

Поки дефініція поняття не зміниться, будь – яка нова словесна форма буде дублетом до попередньої, тобто одиницею з тією ж дефініцією. Тому вважається, що в межах термінології – при наявності чіткої системи понять у даній галузі науки – існують лише терміни -дублети і не існує термінів-синонімів.

Питання про роль мотивованості у визначенні терміна як мовного факту розв'язується негативно : оскільки суттєві ознаки поняття (суттєвими ознаками зводяться ті ознаки, які обов'язково належать предметові за всіх умов, без яких даний предмет існувати не може, які виражають корінну природу предмета і відрізняють його від предметів інших видів і родів [2,с. 75] задаються в його дефініції, а не в назві, мотивованість (чи немотивованість) термінів становить несуттєву рису термінів.

Існує думка, що термін, як член лексичної системи мови, має всі ті ознаки, що й загальнолітературне слово, а серед них і емоційно-експресивну, стилістичну характеристику. Не можна говорити про нейтральність чи експресивність терміна взагалі без урахування того, який це термін. Переважна більшість дослідників вважає науковий термін принципово нейтральним, безобразним і неекспресивним. Такі ознаки терміна, як експресивність, емоційність, оцінність належать до факультативних рис, а тому визначальної ролі при характеристиці терміна відігравати не можуть.

При першому, побіжному огляді термінологічних словників впадає в око той факт, що серед термінів абсолютно переважають іменники. Абстрактні іменники в ролі термінів використовуються в різних галузях науки на позначення основних понять. Іменники чоловічого й жіночого роду переважають у назвах машин і механізмів, у назвах процесів, дій, станів переважають іменники жіночого й середнього роду.

Категорія відмінка іменників також відіграє в термінуванні поняття досить специфічну роль. Вважається, що іменник повністю відповідає категорії субстанції лише в незалежній формі – у називному відмінку, оскільки поняття субстанції є незалежним поняттям.

У термінологічних системах різних галузей, крім термінів однослівних, виражених простим чи складним словом, існують ще терміни-словосполучення. Відмінність між словосполученням-терміном і терміном-складним словом – це у першу чергу відмінність структурна: складене поняття має тут своїм знаком або цілісне утворення, або утворення з кількох цілісних одиниць

Отже, що стосується термінів, то вони визначаються не за однією ознакою, а за їх комплексом, до складу якого входять такі чинники, як відношення терміна і поняття, терміна і «поля» (системності терміна), а також семантичної і структурної його характеристики.

Природа терміна як знака не співпадає повністю із звичайним словом загальноповсякденної мови. Вона складніша, ніж у слова загального вживання. Специфіка терміна в тому, що він не повинен втрачати своєї нероздільності. являти собою один знак, якому відповідає одне поняття. Термін виступає єдиною, окремою, самостійною одиницею найменування, він характеризується складною внутрішньою семантичною структурою.

Термін традиційно характеризується як звичайне слово в особливій функції на тій основі, що будь-яке слово може бути вживане у функції терміна. Дійсно, терміном може бути будь-яке слово. Але не будь-яке слово може бути терміном. Головні принципи відмінності загального слова від терміна полягають в наступному: як співвідносяться знак та означальне, що вважати мінімальною структурною одиницею терміна тощо. Структурні типи термінологічних найменувань повністю не співпадають з одиницями номінації в загальноповсякденній мові. Через це мінімальною структурною одиницею в термінології слід вважати терміноелемент.

Під цим словом розуміємо широке поняття, до складу якого входять твірна основа, словотворча морфема (афікс), слово у складі складних слів та словосполучень, символи у складі особливого типу символів-слів.

Можна виділити три структурних типи термінів:

I. Терміни – слова:

- 1) Непохідні (*газ*);
- 2) Похідні (*газовий*);
- 3) Складні (*газопровод*);
- 4) Абревіатури.

II. Терміни словосполучення:

1) Вільні словосполучення, де кожний з елементів термін і кожен може вступити у двусторонній зв'язок (*квантова хімія, квантова біологія*);

2)Невільні словосполучення, в яких компоненти вживаються ізольовано, можуть бути і не термінами (*білий віри, червона лінія*);

3) Нерозкладні – терміни-фразеологізми.

III. Символослова. Це комбінований тип термінологічної номінації, до складу якої входять не лише слова, а й символи (літери, цифри, графічні знаки).

Грамактичним фондом термінології є такі частини мови, як іменники, прикметники, прислівники, дієслова. Ядро термінології складають повнозначні слова, іменники. Однак використання власних назв в термінологічних найменуваннях має стійку традицію. Так, наприклад, в системі одиниць виміру фізичних величин постійно використовуються власні назви (*ом, вольт, джоуль, ампер*).

Якими ж частинами мови може бути представлена термінологія?

Термінологію розглядають лише в конкретній замкнутій терміносистемі, тобто в ідеальних умовах, де вона може бути вільна від всіх зайвих ознак – багатозначності, синонімії, де термінологічні найменування витримані з точки зору форм номінації – всі вони представлені у формі іменників. Згідно з розгалуженою

точкою зору, всі різновиди спеціальних понять повинні бути представлені іменниками. Одні дослідники вважають, що категорія іменника з її широкими семантичними можливостями здібна вичерпати основний склад термінологічних найменувань.

Інші дослідники вважають, що термінами можуть бути інші частини мови. Думка, що терміни – це насамперед іменники, має деяке об'єктивне підґрунтя. З розвитком науки, техніки та культури з'являється постійна потреба в найменуванні нових та нових предметів. Причину цього явища пов'язують також з роллю конкретної частини мови як терміна в термінологічній системі, яка складається в протиставленні дієслову. Опорною категорією термінологічної системи, з точки зору частин мови, є іменник, який підкреслює статичний елемент словникового складу, постійну його сутність. Дієслово, навпаки, виражає елемент динамічний, що є наслідком функцій дієслова – означає процес. Також, іменники виражають основні поняття системи даної області знання, які передають родо-видові відношення, як відношення системи понять.

Питання о функціонуванні дієслова як терміна в багатьох випадках є більш складним у порівнянні з іменником. Під час характеристики будь-якого лексичного елемента важливо характеризувати не лише цей елемент, але і всю сукупність подібних йому елементів, які входять в дану мікросистему. Необхідно розглядати термін-дієслово не окремо, а й на фоні системи термінів як мікросистеми мови.

Всередині термінологічної системи існують дві протилежні складові частини або два елементи, які один одного взаємовиключають і одночасно доповнюють один одного : елемент статичний – іменники та елемент динамічний – дієслова. Взаємопроникнення елементів реалізується у віддієслівних іменниках, які мають ознаки обох елементів.

Якщо ми кажемо про іменник як про термін, то чи можливо говорити про дієслово, як про термін, в тому випадку, звичайно, якщо дієслово та іменник знаходяться в деяких семантичних відношеннях. Засоби мовного вираження підтверджують це: якщо фізичний термін *аналіз* – термін, то і дієслово *аналізувати*, який утворений від нього, також термін, тому що це також вираження дійсності, але на іншому рівні – на рівні руху, динаміки, процесу.

Особливо це помітно проявляється під час функціонування термінів у конкретних реалізаціях. Термін існує не тільки в системі термінів даної області, але і в тексті, де, дійсно, їх роль виконують слова, які належать до різних частин мови. Необхідно знайти конкретні класифікаційні критерії для дієслів-термінів та вказати відношення, які детермінують дієслово в термінологічній системі.

Існує можливість використовувати різні частини мови у функції термінів. Думку, що прикметник не підходить на роль термінів на тій підставі, що в мові вони не вживаються абсолютно, не можна вважати переконливою, тому що ця відмінність не є тією основною ознакою прикметників у термінології. Це основна ознака частини мови незалежно від сфери вживання. Прикметник – це ознака, яка повинна мати означальне. Наприклад, коли ми говоримо *червоний, чорний, гарний*, хіба ми вважаємо ці слова, як ті, які не мають значення, або ті, які реалізуються тільки в тому випадку, коли кожен з прикметників буде мати свою пару : *червона куля, гарний хлопець*. Так само і в термінології. Хіба терміни *віртуальний, візуальний* не мають конкретних сполучень цих термінів з іншими термінами: *віртуальний процес, віртуальна фонема* тощо. Мають та виражають, тому що серед різновидів понять є й такі, які вказують на наявність чи відсутність конкретних ознак у предметів.

Також мовознавці розглядають можливість використання прислівників в ролі термінів. Але найчастіше прислівники-терміни кваліфікують тільки як субстантивовані : *за зразком* («умова договору купівлі - продажу»).

Таким чином, була спроба вирішити: чи можливо вживати у функції термінів не тільки іменники, але і інші самостійні частини мови. В мові науки можливе вільне використання в ролі термінів і дієслів, і прикметників, і прислівників, якщо вони виражають спеціальні поняття та відповідають іншим вимогам термінологічних найменувань. Але все ж таки перше місце у використанні частин мови в термінології належить іменнику. Однак не можна не враховувати і деякі особливості використання інших частин мови у функції термінів.

Джерела та література

1. Даниленко В.П. Русская терминология. – М.: Наука, 1977. – 240с.
2. Зарицький М.С. Актуальні проблеми українського термінознавства : підручник для студентів вищих навчальних закладів / М.С.Зарицький; Міністерство освіти і науки України, Нац.техн.ун-т України «КПІ». – К.: Періодика, 2004. – 124 с.
3. Кондаков Н.И. Логика. – М., 1974.-С.275
4. Українське термінознавство: Підручник / Т.І.Панько, І.М.Кочан, Г.П.Мацюк. – Львів: Світ, 1994. – 216с.

Гафарова Р.И.

ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКОЕ ОПИСАНИЕ УНИВЕРБОВ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ

Образование производных на базе словосочетаний, пропозиций стало наиболее продуктивным и массовым явлением в современном русском языке. «Универбацией принято называть способ образования слова на основе словосочетания, при котором производное слово входит основа лишь одного из членов словосочетания, так что по форме производное соотносительно с одним словом, а по смыслу – с целым словосочетанием» [2, с. 82]. Этой точки зрения относительно универбации придерживаются Л.А. Баранова,